

RECORDS DE NOI

Quan jo era petit, al meu poble regnava el salvatgisme. El mal exemple de les guerres i trabalsos que se seguiren, quasi sense interrupció, de l'any 8 al 45, havia avesat mos conterrànies a matar-se, a robar-se la vida els uns als altres, de vegades per no res.

Jo havia sentit ponderar, com a heroïcitat, a persones de bon seny, la conducta abominable dels nostres bagatges de la guerra de l'any vuit, que acabaven traïdorament amb la major part dels ferits francesos en tragar-los; i recordo encara la fruïció amb què es narraven les sagnants revenges i crueltats que la guerra dels set anys havia promogut en ambdós partits. Fills i germans de les víctimes quedaven encara per a sentir-ho, i en el secret de llur cor gruaven l'hora d'allò que ells anomenaven «fer-se la justícia». Un cop descobert l'objecte de llurs odis, quan menys aquest s'ho esperava, li clavaven un punyal a l'esquena, restava l'home estès a terra, i mai l'autoritat no podia descobrir el matador. Si algú havia vist el crim, s'ho callava: qui per por, qui per ésser dels que duïen iguals fins; altres per una estranya aberració del sentit moral que els induïa a compadir el matador, considerant el que aquest havia abans sofert en perdre algú dels seus.

Era, doncs, un estat deplorable. Mancada la vila de fanals encara, la meitat de l'any no podíem eixir, a les vetlles, sense una llanterna a la mà; i ben sovint havíem de recular, esglaiats, en veure, a la claror d'aquella, el cos d'un home travessat al peu d'una cantonada solitària. I, a tot això, dormíem amb les portes obertes, sense somiar lladres, i passàvem els estius tranquil·lament a la nostra casa de camp, voltada de boscos prou feréstecs i deserts perquè de tant en tant baixés a visitar-nos-hi algun llop. Recordo haver sentit sos udols, i vist les llumenetes fosforescents de sos ulls pampalluguejar, en la negror de la nit, de l'esclatxa estant d'on jo el guaitava amb la meva mare, tot tremolant de por, arripat a ses faldilles.

Però àdhuc aquesta impressió, que l'hora i la imponent quietud de la naturalesa adormida devien fer-me més aguda, mai no em quedà tan profundament gravada com la que vaig ara a descriure-us.

Nosaltres habitàvem, a la vila, una casa antiga, gran; un ver casal, que tenia son hort al darrere, ple, a la nit, del misteri amb què s'arrebossa la vegetació; sos cellers subterranis, grandiosos i de naus tan altes que semblaven d'església; sos graners i ses golfes, panteó de records on anaven a parar tots els mobles vells, formant fantàstics túmuls; sos passadissos llargs i foscos, i una gran escala de pedra el fanal de la qual no n'aclaria pas mai sinó un petit tros. No cal dir si n'hi devia veure, de fantasmes, per tots aquells espais tenebrosos, ma imaginació de noi, ja prou exaltada per rondalles de la vora del foc i esgarrifosos episodis de la mateixa vila!

La meva família era nombrosa, i hi abundava la gent jove que, amb son bon humor, atreïa cada vetlla gran tertúlia. Solíem sopar tard, i jo havia fet ja la meva becaina damunt de l'*Aritmètica* o del *Fleury* quan entrava a la sala de la reunió, i en plena visita em lliurava al bon son, còmodament cargolat dins d'una immensa poltrona encoixonada amb antigues tapisseries que em preservaven de l'aire. Per això, quan anàvem a sopar, baixava l'escala de bracet amb ma mare i més disposat a so-miar que a altra cosa. Arribàvem al menjador de l'entresol. Mos parents, encara animats per la conversa dels contertulians, s'asseïen alegrement entorn de la llarga taula, i jo m'hi atansava amb tan grans

esgarrifances de fred que fins sentia peresa de tocar la pisa i aquells coberts de filtrant lluentor. Per fi em llançava a menjar, i tot era engolir sense assaborir res, esperant només l'hora beneïta d'anar-me'n al llit, és a dir, de pujar ben acompanyadet aquella gran escala i entrar a l'espaiós pis amb garantia que no m'hi deixarien sol mentre l'àngel, a qui em feia encomanar la meva mare tot despullant-me, vetllés el meu son. El pensament només de despertar-me abandonat entremig d'aquelles salasses fosques, ja m'esborronava tot.

És d'advertir que, si, com he dit abans, els de casa no es preocupaven de si la porta forana quedava o no oberta, jo, en canvi, cada nit la tenia clavada al pensament. En eixir al replà de l'entresol, mos ulls lliscaven, sense voler, fins al cancell, que albirava a baix com gola de llop, i el meu poruc magí traspassava el massís de la fusta i es figurava ja el carrer, ben fosc, o bé son enllapisat de blavenca llum de lluna, amb homes estesos a terra, hòrridament clapejats d'ombra, quan no posava de més a més, a les cantonades, traïdors embolicats en rústegues mantes fins als ulls. Tot això passava per ma fantasia com per un mirall a mitja claror. Jo tremolava, apressava el pas, i feia a ma dolça mare la pregunta de sempre:

—Ja és tancada, la porta?

La interpel·lada repetia la pregunta amb més serenitat, i, del fons de la gran sala que havíem deixat enrere, solia respondre la veu grossa i endormiscada del majordom:

—Ja poden anar, senyor, ja.

Mai, mai no vaig poder sentir que digués «sí» o «no»!

Una nit, doncs, sopàvem en aquella gran taula, potser amb major animació que de costum gràcies a la companyia del jutge, un bon amic de la família, jove, aficionat a retirar tard, que procurava allargar tant com fos possible la tertúlia. Com que era home de món, de molta taba i alegre, sa conversa ens plaïa a tots. De tanta vena estava aquella nit, que fins havia aconseguit desvetllar-me a mi, poc abans ben adormit a la colossal poltrona. Potser per primera volta trobava jo simpàtica la llum d'aquella llàntia solar que il·luminava la taula, augmentant la blancor de les estovalles i destriant-se en tornasols dins el líquid de les copes.

Feia estona que no paraven de ressonar pel menjador les rialles de l'hereu (el cap de taula), de la meva mare, de mos oncles, de les meves ties, encara juvenetes, quan, de sobte, trencà la veu de tots un cop sec del cancell batent amb fúria contra la paret de baix.

Tots ens miràrem sobresaltats, tots interrogàrem de seguida la mampara, el trespol trontollà, la mampara va batre, i botà prop meu un home desconegut, groc, esfereït, tacat de sang.

—Senyor, salvi'm! Acabo de matar un home! —digué amb veu trencada, els ulls fora del cap, i sense veure, indubtablement, ningú més que l'hereu.

Un xiscler esgarrifós de les senyores seguí a sa horrible declaració, els homes tots botaren de la cadira, i jo, sorprès de violent tremolor, m'arraulí als braços de ma mare, sense perdre de vista aquell rostre desen-caixat, que no se'm despintarà jamai.

Era un home petitó, rabassut, de faccions cantelludes, pelat de cara, blanc com un ciri, amb un gran trenc al pols esquerre que li regalimava sang per damunt de l'orella; sang que li gotejava coll avall fins a perdre-se-li per la bosquina del pit, que sa badada camisa deixava entreveure. Duia també sangonoses ses mans de sant de pedra empolsat, i en son pobre vestit la lluita

havia deixat evidents senyals de terra, sang i urpades. No cobria son cap ni una mala gorra: semblava que aquells cabells eriçats havien de gitar-la a terra. Però el que a mi principalment m'esfereïa eren aquell regalim de sang, aquell nas obert i arrufat, aquells ulls de gat acorralat, d'expressió indefinible.

Un moment de vacil·lació, només, encadenà tots els homes. El jutge s'havia aixecat també, i semblà fer moviment instintiu d'eixampar el criminal. El més jove de mos oncles fou amatent a interposar-s'hi, i, arribant-hi l'hereu, prengué el desgraciat per la mànega i desaparegué amb ell, detenint l'autoritat amb una mirada imposant, avassalladora.

Un minut després tornava a ésser entre nosaltres, al·legant, amb una mirada conciliadora, sos deures d'hospitalitat, que ni al criminal sabia negar en moment així; i, entenent-ho, el jutge li allargà la mà, encaixaren fortament, i s'acomiadà amb dues paraules:

«Qui havia estat allí fins llavors, era l'amic: el jutge no havia vist res; però a baix hi havia una mort: el jutge anava a instruir el sumari.»

I sense acabar de sopar, sense saber ningú on l'oncle havia escondit aquell desventurat, tots plens d'esglai, muts, desfilàrem cap als dormitoris per a no aclucar l'ull en tota la nit. Per a mi, que llarga, que tenebrosa fou! Volia provar d'adormir-me, i entre la buidor de la fosca se'm presentava aquell rostre de cera, aquell regalim de sang, aquells ulls que m'omplien de por!

Ni el dia següent ni mai més no vaig saber on s'amagà aquell home, ni el tribunal, amb totes ses enquestes, no va poder agafar-lo.

Degué sa salvació a l'hospitalitat de casa, i ni ell em coneix ni jo sé d'ell sinó el que he narrat. Sa cara, no obstant, m'ha aparegut tants cops en somnis, que us la dibuixaria; en la completa seguretat, però, que, ni que em quedés molt bé, ningú no hi coneixeria l'original; tan horrible fesomia no ha pogut tenir-la sinó aquella nit, i, si no se li ha menjada la mort, ha d'haver-la-hi esborrada el penediment.